

Asia: Saamelaiskäräjien, kolttien kyläkokouksen ja kulttuuri- ja urheiluministeri Paa-vo Arhinmäen tapaaminen 11.10.2012

1. Kulttuurimääräraha

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt vuosittain Saamelaiskäräjille valtionavustusta 205 000 euroa saamenkielisen kulttuurin edistämiseen ja saamelaisjärjestöjen toimintaan. Valtion vuoden 2012 talousarviossa määräraha leikattiin 182.000 euroon. Vuoden 2013 valtion talousarvioon sisältyvä valtionavustusesitys on edelleen 182.000 euroa. Saamelaiskäräjillä ei myöskään ole täyttä itsemääräämisoikeutta myöntää rahoitusta saamelaiskulttuuritoimijoille: OKM on korvamerkinnyt rahoituksesta osan käytettäväksi Utsjoen kirkkotupien ylläpitoon ja osa kansainväliseen saamelaisyhteistyöhön. Tämä kaventaa saamelaisten itsemääräämisoikeutta - kulttuurilautakunnalla tulee voida olla mahdollisuus tukea saamelaiskäräjien prioriteettien mukaisesti saamelaista kulttuuria. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan Utsjoen kirkkotupien ylläpidon tulisi kuulua evankelis-luterilaiselle kirkolle tai Museovirastolle. Saamelaisväestöstä osa on ortodokseja ja ortodoksisten rakennusten ylläpidosta vastaa Suomen ortodoksinen kirkko eikä kirkko saa tukea saamelaisesta kulttuurimäärärahasta. Eri uskontojen välinen yhdenvertaisuus ei toteudu.

Saamelaiskäräjät esittää, että saamenkielisen kulttuurin edistämiseen ja saamelaisjärjestöjen toimintaan osoitetaan valtionavustusta 205 000 euroa.

Saamelaisella kulttuurimäärärahalla toteutetaan käytännössä Suomen perustuslain 17 § 3 momentin mukaista saamelaisten perusoikeutta alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan, koska määrärahasta myönnetään avustuksia saamelaisyhdistysten toimintaan, apurahoja saamelaistaiteilijoiden työskentelyyn ja julkaisuavustuksia esim. saamenkielisen kirjallisuuden ja musiikin julkaisemiseksi. Saamelaisyhdistykset muodostavat saamelaisen kansalaisyhteiskunnan perustan ja saamelaistaiteilijat ylläpitävät monipuolista saamelaista taide- ja kulttuurielämää.

Suomen ratifioiman Unescon yleissopimuksen kulttuuri-ilmauksien suojelemiseksi (SopS 17/2007) tavoitteena on suojella ja edistää kulttuurien moninaisuutta. Sopimuksen 1 artiklassa sopimusosapuolet tunnustavat kulttuuritoimintojen, -hyödykkeiden ja -palveluiden erityisluonteen identiteetin, arvojen ja merkitysten välittäjinä. Sopimuksen tavoitteen toteutuminen ja kulttuuri-ilmauksien moninaisuuden turvaaminen edellyttävät, että kulttuurin tukijärjestelmät ovat riittävällä tasolla. Näin saamelaiset käsityöntekijät ja taiteilijat voivat keskittyä kulttuuri-ilmauksien tuottamiseen. Sopimuksen artikla 6 mahdollistaa valtioiden ryhtyvän erityistoimenpiteisiin kulttuuri-ilmauksien suojelemiseksi. Toimenpiteet voivat kohdistua julkisen avun myöntämiseen, taiteilijoiden kannustamiseen ja kulttuuri-ilmauksien tuottajien tukemiseen.

2. Saamen kielten elvyttämishjelma

Esitys saamen kielten elvyttämishjelmaksi luovutettiin 1.3.2012¹. Ohjelman vastaanotti kulttuuri- ja urheiluministeri Arhinmäki ja opetusministeri Jukka Gustafsson. Luovutustilaisuudessa ministerit totesivat, että valtiovalta pyrkii huolehtimaan kielenelvyttämisen taloudelliset edelly-

¹ Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:7

tykset vaikeasta ajasta huolimatta. Gustafssonin mielestä kielenelvytystoimenpiteiden toteuttamisessa ei niinkään ole kysymys rahasta, paremminkin tämä on poliittisen ja kulttuuritahdon kysymys, hän totesi. Valitettavasti valtiovalta ei ole ainakaan vielä huolehtinut ohjelman toteuttamisesta.

Saamelaiskäräjät pitää hyvin valitettavana sitä, että toimenpideohjelman viimeistely- ja hyväksymisprosessi on viivästynyt OKM:n toiminnan johdosta vuoden 2013 budjettiriihen yli. Maaliskuun alussa luovutettu työryhmän ehdotus lähetettiin lausunnolle vasta 25.6.2012 ja lausuntoajaksi annettiin kesäloma. Mikäli työryhmän ehdotus olisi jätetty lausunnolle heti maaliskuussa, toimenpideohjelma olisi ollut valmis budjettiriiheen mennessä. Saamelaiskäräjät pitää hyvin valitettavana myös sitä, että OKM ei ollut esittänyt vuoden 2013 budjettiin varoja toimenpideohjelman toteuttamiseksi. Saamelaiskäräjät ei pidä menettelyä hyväksyttävänä eikä hyvän hallinnon mukaisena, koska kielenelvytysohjelmasta on linjattu hallitusohjelmassa.

Euroopan Neuvoston ministerikomitea² on keväällä 2012 antanut Suomelle päätöslauselman vähemmistöpuitesopimuksen toimeenpanosta Suomessa. Komitea toteaa, että Suomen olisi jatkettava saamelaiskäräjien kanssa neuvotellen määrätietoisia toimia, joilla pyritään riittävän rahoituksen ja saamen kielten elvytysohjelman tehokkaan täytäntöönpanon avulla estämään saamen kieliä katoamasta julkisesta elämästä nykyistä enempää, ja olisi investoitava asianmukaisesti koulutustoimiin, joilla varmistetaan, että saamelaiset saavat nykyistä paremmin saamenkielisiä julkisia palveluja. Ministerikomitea on myös tänä keväänä antanut Suomelle suositukset alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan soveltamisesta Suomessa³. Komitea suosittaa Suomea vahvistamaan edelleen saamenkielistä koulutusta, erityisesti kehittämällä järjestelmällisen politiikan ja pitkän aikavälin rahoitussuunnitelman, sekä ryhtyvät pikaisesti toimiin suojellakseen ja edistääkseen inarin- ja koltansaamea, jotka ovat erityisenuhanalaisia kieliä, varsinkin järjestämällä pysyvästi toimivia kielipesiä.

YK:n rotusyrjintäkomitea on antanut Suomea koskevat suositukset.⁴ Komitea suosittaa Suomea aloittamaan asianmukaiset toimet, jotta saamelaislapset saavat koko Suomen alueella opetusta omalla kielellään. Komitea kehottaa Suomea lisäämään saamenkielisten opettajien määrää. Komitea myös kehottaa Suomea nopeuttamaan saamen kielten elvyttämisohjelman hyväksymistä saamen kielten edistämiseksi ja suojelemiseksi mediassa, koulutuksessa, sosiaali- ja terveystalveluissa ja kulttuurissa.

3. Kolttakulttuurikeskus

Sevettijärvelle suunniteltu Kolttakulttuurikeskus tarvitsee rahoituksen keskuksen rakentamiseen, toiminnan kehittämiseksi ja ylläpidolle. Kolttakulttuurikeskuksen perustamista on valmisteltu esiselvityshankkeessa. Kolttakulttuurikeskuksen tavoitteena on elvyttää, ylläpitää ja kehittää kolttasaamelaista kulttuuria ja koltansaamen kieltä Suomessa. Kolttakulttuurikeskuksen tavoitteena on luoda luonteva koltansaamenkielinen asiointi- ja työskentely-ympäristö kolttasaamelaiskulttuurin ydinalueelle. Keskukseen on tarkoitus sijoittaa kolttien kyläkokouksen tehtäviä, saamelaiskäräjien koltansaameen liittyviä toimintoja, kolttakulttuurisäätiön toimitiloja, kokoustiloja koltansaamenkielisiä palveluja ja koltansaamen kielikeskus. Kolttakulttuurikeskukseen on suunniteltu monenlaisia toimintoja ympäri vuoden. Keskuksen yhteydessä toimii kolttien perinnetalo. Museosiivessä on kolttakulttuurista kertova kolttamuseo, Pyhä Trifon Petsamolaisen

² Päätöslauselma CM/ResCMN(2012)3

³ RecChL(2012)2

⁴ CERD/C/FIN/CO/20-22

museo, arkistotilat sekä Saamelaismuseosäätiön toimistotila. Kolttakulttuurikeskusta valmistee kolttakulttuurisäätiö, jonka työhön osallistuu useat keskeiset sidosryhmät. Kolttakulttuurisäätiö on hakenut maa- ja metsätalousministeriöltä rahoitusta keskuksen toteuttamista varten. Rahoitusta ei ole myönnetty. Kolttakulttuurikeskusta suunnitellaan rahoitettavaksi eri ministeriöiden, Euroopan aluekehityskehitysrahaston ja muiden mahdollisten rahoituslähteiden tuella.

Kolttakulttuurikeskuksen alustava kustannusarvio⁵

Kustannuslaji	Summa
Rakennuttajan kustannukset	308 000
Rakennustekniset työt	1 406 000
LVI-työt	220 000
Sähkötyöt	123 000
Erillishankinnat	24 000
Muut kustannukset	231 000
Arvonlisävero 23%	532 000
Yhteensä	2844 000

Kolttakulttuurikeskuksen rakentamiskustannuksista voidaan katsoa kohdistuvan OKM:n sektorille 1 051 850 euroa. Tiloina se tarkoittaa näyttelyn, salin, kirjaston, kielikeskuksen toimiston sekä päiväkeskuksen ja kielipesän tiloja, mitkä vastaavat noin puolta rakennuksen tiloista. Museotiloiksi tarvittavan osuuden rahoitukseen Saamelaismuseo on sitoutunut, mikäli saa rahoituksen. Mikäli hankkeeseen saadaan EU-rahoitus 50% hankkeesta, niin silloin OKM:n rahoituksen tarve puolittuu eli olisi 525 925 euroa. Kolttakulttuurikeskuksen toimintaan tulee lisäksi varata resursseja vuokrakuluihin sekä palkkakuluihin museotyöntekijälle ja kielikeskuksen työntekijälle.

Saamelaiskäräjät on esittänyt Lapin maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmaan 2013-2014 kärkihankkeeksi kolttakulttuurikeskuksen perustamisen.⁶

Euroopan Neuvoston ministerikomitea on antanut Suomelle suositukset alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan soveltamisesta Suomessa⁷. Komitea suositaa, että Suomi ryhtyy pikaisesti toimiin suojellakseen ja edistääkseen inarin- ja koltansaamea, jotka ovat erityisenuhanalaisia kieliä, varsinkin järjestämällä pysyvästi toimivia kielipesiä. Euroopan Neuvoston ministerikomitea on antanut päätöslauselman vähemmistöpuitesopimuksen toimeenpanosta Suomessa⁸. Komitea on todennut, että erityisen vakava on pienimpien saamen kielten eli koltansaamen ja inarinsaamen kokonaistilanne. Näihin kieliin on kiinnitettävä huomiota kiireellisesti ja jatkuvasti, jotteivät ne katoa kokonaan Suomen julkisesta elämästä.

Kolttakulttuurikeskuksen rahoittamisen puolesta on vedonnut koltansaamen kielen ja kulttuurin konferenssi 15.6.2012. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman työryhmän ehdotuksessa saamen kielten elvyttämisen toimenpideohjelmaksi esitetään, että opetus- ja kulttuuriministeriö tukee kolttasaamelaisen kieli- ja kulttuurikeskuksen perustamista Sevettijärvelle yhteistyössä kolttakulttuurisäätiön ja kolttien kyläkokouksen kanssa. Luodaan kolttakulttuurikeskuksen yhtey-

⁵ Kustannusarvio perustuu kolttakulttuurikeskuksen esiselvityshankkeen loppuraporttiin: Sadeoja, Saija-Riitta (2012):

Tä'lvv sijdd. Rahoitushankkeen loppuraportti

⁶ 30.5.2012, Dnro 315/D.a.5/2012

⁷ RecChL(2012)2

⁸ Ministerikomitea Päätöslauselma CM/ResCMN(2012)3

teen koltansaamenkielinen palvelu- ja kielenkäyttöympäristö. Keskukseen voidaan luoda erilaisia koltansaamenkielisiä palveluja ja perustetaan tietopalvelu.⁹

Saamelaiskäräjät ja kolttien kyläkokous pitävät kolttakulttuurikeskuksen perustamista kiireellisenä ja välttämättömänä hankkeena kolttasaamelaiskulttuurin turvaamiseksi Suomessa. Saamelaiskäräjät ja kolttien kyläkokous vetoaa opetus- ja kulttuuriministeriöön, että se edistää kolttakulttuurikeskushankkeen toteutumista ja osallistuu rahoituksella keskuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Esitämme, että seuraavassa lisätalousarvioissa varattaisiin resurssit kolttakulttuurikeskuksen jatkovalmistelun aloittamiselle, jotta hanke lähtisi käyntiin jo vuonna 2013.

4. Saamenkielisen kirjallisuuden tuki

Saamenkielistä kaunokirjallisuutta on saatavilla todella vähän. Kirjallisuuden markkinat ovat myös pienet: ilman yhteiskunnan merkittävää tukea saamelaiskirjallisuuden määrä ei lisääny eikä saamen kieli elvy. Erityisesti inarin- ja koltansaamessa kirjojen kustannus ei kannata. Pohjoissaamessa kaunokirjallisuutta kustantaa lähinnä norjalainen Dávvi. Saamen kielisne kaunokirjallisuuden määrän lisääminen on tärkeää myös perusopetuksen tarpeita ajatellen. Kaunokirjallisuudella on tärkeä rooli peruskoulujen äidinkielenopetuksessa ja erityisesti lasten ja nuorten saamen kielen kehityksessä.

Saamelaiskäräjät tukee nykyisin kaunokirjallisuutta saamelaisesta kulttuurimäärärahasta, mutta tuki ei yksinkertaisesti riitä ammatillisen kaunokirjallisuuden tukemiseen. Suomessa on yli 20 saamelaisyhdistystä sekä 300 käsityöntekijää ja saamelaistaitelijaa, jotka ovat suurin kulttuurimäärärahan saajaryhmä.

Saamelaiskäräjät esittääkin, että opetus- ja kulttuuriministeriön osoittamasta määrärahasta kirjallisuuden edistämiseen ohjataan saamelaiskäräjien kautta myönnettäväksi 30 000 euroa vuosittain saamenkielisen kirjallisuuden kääntämiseen muille suomessa puhuttaville saamenkielille ja kansallis- ja vieraskielisen kirjallisuuden kääntämiseen saameksi erityisenä painopisteenä inarin- ja koltansaamenkielisen kirjallisen materiaalin lisääminen.

Lisäksi saamelaiskäräjille perustetaan saamelaiskäräjille opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella saamenkielisen kirjallisuuden tuotanto- ja kustannustuki (50 000 euroa/vuodessa).

5. Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen ratifiointi

Suomi on aikomassa ratifioida Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen. Saamelaiskäräjät on asiasta hyvin iloinen. Sopimuksen tarkoituksena on suojella aineetonta kulttuuriperintöä sekä varmistaa yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden aineettoman kulttuuriperinnön kunnioitus. Tarkoituksena on myös kohottaa tietoisuutta aineettoman kulttuuriperinnön tärkeydestä sekä paikallisella, kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Lisäksi sopimus tarjoaa yhteistyötä ja apua kansainvälisesti. Aineettoman kulttuuriperinnön suojelun sopimuksessa on erikseen mainittu alkuperäiskansojen aineettomman kulttuuriperinnön suojelun tarve.

Saamelaiskulttuuriin aineettomana kulttuuriperintönä voidaan pitää esim. joikuperinnettä ja siihen liittyviä sanontoja, saamen käsityöperinteeseen (duodji-perinne) liittyvää tietämystä ja saa-

⁹ Toimenpide-esitys nr. 15, Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:7

melaisten perinteistä tietoa esim. luontoon, säähän ja luonnonkäyttöön liittyen. Nämä tiedot ja taidot ovat siirtyneet sukupolvelta toiselle tietoisien opettamisen, oraalisen tradition ja käytäntöjen kautta.

Saamelaiskäräjät on tehnyt aloitteen sopimuksen ratifioimisesta OKM:lle vuonna 2010 ja olemme iloisia, että aloite kantaa hedelmää. Sopimus on erityisen tärkeä alkuperäiskansoille ja sopimus edellyttääkin alkuperäiskansakulttuurin suojelun tarpeen tunnustamista. Saamelaiskäräjät esittää, että aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen ratifiointia ja toimeenpanoa varten perustetaan erillinen opetus- ja kulttuuriministeriön ja saamelaiskäräjien muodostama työryhmä. Työryhmän työlle tulee taata riittävät resurssit.

6. Ilo-sopimus

Ilo-sopimuksen ratifiointi tulee syksyllä hallituksen iltakouluun käsiteltäväksi. Suuri osa ministeriöistä on suhtautunut ratifiointiin myönteisesti. Kielteisesti asiaan on suhtautunut lähinnä maa- ja metsätalousministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö elinkeino- ja omistuspoliittisista syistä. Tem on ollut erityisen huolissaan ratifioinnin vaikutuksista ministeriön tavoittelemii kaihoshankkeisiin saamelaisten kotiseutualueella: saamelaisten kotiseutualueella on hyvin rikkaita uraani- ja mineraaliesiintymiä Käsivarresta aina Vuotsoon asti, jossa TEM:in alainen Geologian tutkimuskeskus suorittaa mineraalivarojen tutkimusta. Samanaikaisesti valtion johdolla ollaan suunnittelemassa Jäämeren rataa, joka mahdollistaisi mineraalivarojen tehokkaan hyödyntämisen. Saamelaiskäräjät on todella huolissaan siitä, että sopimusta ei ratifioida ja kielteisen suhtautumisen taustalla olevat elinkeinopoliittiset intressit salataan. Kun valtioneuvosto käsittelee sopimuksen ratifiointia, on tärkeää, että eri intressit tuodaan avoimesti keskusteluun.

Saamelaiskäräjät on esittänyt, että sopimuksen ratifiointia valmistelemaan asetetaan parlamentaarinen työryhmä, jossa on edustajia hallituspuolueista ja saamelaiskäräjiltä siten, että saamelaiskäräjien edustajat muodostaisivat työryhmän kokoonpanosta puolet. Lisäksi työryhmällä olisi sihteeristö, jossa olisi myös saamelaiskäräjien nimeämä edustus. Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu Muižnieks ehdotti Suomen ihmisoikeustilannetta käsitellessä raportissaan, että Suomi harkitsisi vakavasti Suomen saamelaiskäräjien ehdotusta siitä, että Ilo169 - sopimuksen ratifiointia valmisteltaisiin parlamentaarisessa komiteassa, jossa olisi saamelaiskäräjien ja eduskunnan edustajia.¹⁰

7. Kuntaudistus

Ilo-sopimuksen ratifiointiin liittyy myös kuntauudistus. Esitettyssä mallissa kuntauudistus tulisi heikentämään saamelaisten perustuslaillisia oikeuksia omaan kieleen ja kulttuuriin. Liitteessä on muistio, jossa käsitellään lyhyesti kunnallishallinnon rakenneuudistuksen jatkovalmistelun kriteeristöä. Valtiovarainministeriön työryhmä on ehdottanut Utsjoen ja Inarin kuntien yhdistämistä ja Lapin paliskunnan alueen yhdistämistä Sodankylän kunnasta samaan kuntaan. Enontekiön kuntaa esitetään yhdistettäväksi Muonion, Kittilän ja Kolarin kuntiin. Yhdistys hajottaisi saamelaisten kotiseutualueen, heikentäisi saamenkielisiä palveluja ja tekisi maantieteellisesti jättimäisiä kuntia. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamelaisten kotiseutualueen kuntien on säilyttävä itsenäisenä. Kunnat tekevät jo nykyisin hyvin paljon yhteistyötä eri palveluissa. Vain Inarin kunta kannattaa kuntien yhdistämistä, muut kunnat vastustavat. Säästöjä ei kuntia yhdis-

¹⁰ CommDH(2012)27

tämällä voi saada. Uudistus johtaisi pienten sivukylien näivettymiseen, muuttotppioon ja asutuksen keskittymiseen. Saamelaiskäräjät toivoo, että kunnallishallinnon rakenneuudistuksen jatkovalmistelussa huomioidaan saamelaisten kulttuuriset perusoikeudet sekä lausuntomme.

Helsingissä 11.10.2012

Klemetti Näkkäläjärvi
Saamelaiskäräjien puheenjohtaja

Tauno Haltta
Saamelaiskäräjien kulttuurilautakunnan puheenjohtaja

Veikko Feodoroff
Kolttien luottamusmies

Muistiosta päätti puheenjohtaja 11.10.2012

Liite: Saamelaiskäräjien muistio kunnallishallinnon rakenneuudistuksesta

JAKELU:

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Saamelaiskäräjät
Kolttien kyläkokous
Kolttakulttuurisäätiö